

**A tudás szerepe a regionális fejlődésben
Beszámoló a Magyar Regionális Tudományi
Társaság VIII. vándorgyűléséről
(Debreceni Egyetem, 2010. november 18–19.)**

***The role of knowledge in regional development
Report on the 8th roving conference of the
Hungarian Regional Science Association
(University of Debrecen, 18–19th November 2010.)***

KOVÁCS SÁNDOR ZSOLT

A Magyar Regionális Tudományi Társaság 2010-ben Debrecenbe szervezte a sorban már nyolcadik vándorgyűlését, amelynek témája a tudás, a kutatás-fejlesztés (K+F), az egyetemek szerepe a regionális fejlesztésben volt.

A kétnapos rendezvény a társaság éves közgyűlésével kezdődött, amelyen Horváth Gyula elnök beszámolt az MRTT 2010. évi tevékenységéről, eseményeiről. Ezek közül kiemelte a Pécssett, 2010 májusában lezajlott Regional Studies Association (RSA) konferenciát,¹ a soproni egyetemen már tíz szemeszter óta zajló regionális szabadegyetemet, amely határon túli régiók bemutatását vállalta fel. Kiemelkedő esemény volt ezek mellett a Debrecenben júliusban megrendezett Kárpát-medencei Területfejlesztési Nyári Egyetem. A társaság pénzügyeinek, 2011. évi céljainak ismertetését követően a hazai és határon túli tagozatok tartották meg beszámolóikat.

A közgyűlést követően az első nap délutánján került sor a plenáris ülésre, amelyen az MRTT elnöke és Baranyi Béla, az Észak-alföldi Tagozat vezetője elnökölt.

Az első előadásban a Debreceni Egyetem regionális szerepéről, a régióban betöltött helyéről tartott előadást a helyszínt biztosító Agrár- és Gazdaságtudományi Centrum elnöke, Nagy János. A jelenlévők az egyetem kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységével ismerkedtek meg. Az előadó elmondta, az egyetem e tekintetben jól áll, hiszen gazdasági környezete innovációkban gazdag, az innovációk kereslete is jónak mondható, és igen magas fokú kooperációs kultúra jellemzi az adott területet. A pozitív jellemzők mellett szóba kerültek az egyetem egyedülálló helyzetét kialakító negatívumok is, mint az

észak-alföldi régió elmaradottsága és fokozatos további süllyedése a régiós rangsorokban. Ebből a hátrányos helyzetből tudott kiemelkedni a Debreceni Egyetem. A centrumelnök az intézmény eddigi K+F+I-eredményeit a következőkben összegezte: magas innovációs potenciál (700–800 támogatott projekt), részvétel 5 klaszterben, 8 saját vállalkozás, rendezett vagyoni helyzet, arany fokozatú felsőoktatási minősítési díj (2007), kutatóegyetemi cím elnyerése (2010), regionális tudásközpont létrehozása (2011).

Nagy Erikának, az MTA RKK tudományos főmunkatársának előadása a tudástermelés és az egyenlőtlen fejlődés kapcsolatáról szólt. Mint kiderült, a térke térbeli jelenlétére vezethetők vissza a jelenleg tapasztalható térbeli egyenlőtlenségek, és az ebből épülő új rendszerek újratermelik a korábban is meglévő egyenlőtlenségeket (például kelet–nyugat). A tudás a térbeli koncentrációk kialakulása felé hat, alapvető agglomerációs előnyként jelentkezik, az ilyen koncentrációkban a személyes kapcsolat, az információcsere, a bizalom könnyebben kiépül. A válság hatására azonban ez a fajta előny veszített erejéből, a tudásnak már dekoncentrációs jellemzői is megfigyelhetők.

Gál Zoltán, az MTA RKK tudományos főmunkatársa az egyetemeknek az oktatási és kutatási feladataik mellett kialakult „harmadik funkciójáról” tartott előadást. Ennek a szolgáltatóegyetemi létnek lényege a helyi és a társadalmi szerepvállalás erősítése. Az egyetem oktató- és kutatófunkciója mellett erősödött az igény a társadalmi és szervezeti innovációkra, a társadalomfejlesztésben játszott szerepvállalásra. Az amerikai tradíció – a kutató, vállalkozó egyetemi (triple-helix) modell – helyett Európában inkább a regionálisan elkötelezett egyetem koncepciója nyert teret, ezzel erős helyi beágyazottság, társadalmi szerepvállalás jellemzi a felsőoktatási intézményeket. A kis- és közepes méretű egyetemek esetében a harmadik misszió kialakításának kényszere erősebb a gyenge kapcsolati sűrűség és a kisebb innovációs potenciál miatt.

Fábián Attila, a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának dékánhelyettese plenáris előadását a kulturális gazdaságról tartotta. Az előadó a kultúra, a kulturális ipar iránti igény csökkenésének okát az 1960 és 1990 közötti ipari leépülésben és a társadalmi környezet romlásában látja. Az előadás az általában vett kultúra fogalmat hét főkomponensre bontotta, azokat külön-külön is vizsgálva. Egy MTA PTI-kutatásra és a KSH húsz különböző indikátorára támaszkodva az előadó a hazai kultúrafogyasztás regionális dimenzióit mutatta be, kitérve a régiók közötti különbségekre. A kulturális szempontú városrangsorok, statisztikák is bekerültek az előadásba.

Barta Györgyinek, az MTA RKK tudományos tanácsadójának előadása a felsőoktatási intézmények és gazdasági szereplők közt kialakult (kutatási) együttműködésekről szólt. Korunkban az egyetemek feladatai bővültek, fő funkcióik (oktatás, kutatás) mellett a tudásgazdaság szereplőivé váltak, és ezen modellváltás eredményeképp alakultak ki az egyetemi–vállalati kapcsolatok. Mivel a globális gazdaság legfontosabb szereplői korunkban a nagy multinacionális vállalatok, ez az együttműködés nemzetközi hálózatokká nőt-

te ki magát. Hazánkban már a szocializmus idején is megfigyelhető volt az e-fajta kooperáció a vállalati fejlesztések és a termelés területén, de a rendszer-váltás után ezek a kapcsolatok a nagyvállalatok megszűnésével negligálódtak, az új környezetben újraalakulásuk nehéz és időigényes. Kialakulásukat olyan tényezők hátráltatják, mint a kölcsönös bizalomhiány, sokszor a nem megfelelő tudásszint, a szegényes innovációs környezet.

Kovács Kálmán, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Egyesült Innovációs és Tudásközpontjának igazgatója „Tudástranszfer a Kárpát-medencében” címmel tartott előadást a plenáris ülésen. A nemzetközi tudástranszfer jelentősége megkérdőjelezhetetlen, kulcsszerepet játszik az OECD, az Európai Unió és Magyarország gazdaságpolitikájában. Jelentősége a jövőben is megmarad, erősödhet. Az eddig elkülönült állapotterekre koncentrált tudásáramlás, innováció olyan komoly torzulásokat okozott, mint például az elkülönült fejlesztések, a nem egyensúlyi folyamatok generálása, a globális problémák. A gondok leküzdése érdekében nélkülözhetetlen a tudástranszfer és az innovációs tevékenységek újragondolása. Ahhoz, hogy a hazai tudástranszfert érdemben lehessen fejleszteni, az európai tudásáramlásba bekapcsolódni tudó regionális versenyképességi pólusoknak kellene/kellett volna kialakulniuk. Erre az elmúlt évtizedben hazánkban több program is indult, amelyeknek hatására főképp felsőoktatási K+F+I-központok (kooperációs kutatóközpontok, regionális tudásközpontok, klaszterek, Teller-központok stb.) alakultak ki. Az előadás külön kitért a Kárpát-medencében levő műszaki egyetemek kooperációs kapcsolatainak, tudásáramlásainak vizsgálatára.

A konferencia második napján négy szekcióban zajlottak az előadások. Az *Egyetem és régió* szekcióban a plenáris üléshez hasonlóan többször elhangzott az egyetemek új típusú szerepének fontossága. A második egyetemi forradalom következtében megjelent egy harmadik szerepkör is az oktatás és a kutatás mellett, a regionális és társadalmi fejlesztés. Az egyetemek számos módon járulhatnak hozzá a regionális fejlődéshez, azonban ezeken belül is vannak olyan tevékenységek, amelyek már régebben jellemzőek az egyetemre (tanácsadás, külső oktatás, kisvállalati tanácsadás), és olyanok is, amelyek viszonylag nem régóta figyelhetők meg (szabadalom, licenc, spin-off). E feladatok ellátásában sokszor akadályok nehezítik az egyetemek dolgát. A Sapientia Erdélyi Magyar Egyetemnek szembe kell néznie többek között azzal a problémával, hogy Romániában az egyetemek gazdasági szereplőként való megjelenése, vállalati kapcsolódásai újszerű, kevésbé elfogadott jelenségek. A Széchenyi István Egyetem esetében több problémát okozott az egyetem viszonylag rövid múltja.

A *kutatás-fejlesztés területi problémái* szekció fő irányvonala a magyarországi vállalkozások és az állam K+F-ráfordításának elemzése volt területi összehasonlításban. A regionális vizsgálatokból látható Közép-Magyarország jelentős előnye e téren (is), valamint, hogy a nagy felsőoktatási intézmények jelentős összeget fordítanak ugyan innovációkra, komoly gazdasági háttér

hiányában mégsem tudják megvalósítani régióik K+F-színvonalának növelését. Bár a magyar vállalkozások 42%-a az elmúlt három évben befektetett kutatás-fejlesztési tevékenységekbe, a mennyiség és színvonal még így is messze elmarad a szükséges szinttől. A hazai vonatkozások mellett bemutatásra került az izraeli K+F-ráfordítások mértékének ágazati és területi megoszlása, amely példaértékű lehetne Magyarország számára, hiszen a közel-keleti állam a válság hatására is gazdasági növekedést tud felmutatni, annak is köszönhetően, hogy a magyar K+F-kiadások összegének több mint tízszeresét fordítják ugyanerre a célra a 7,2 millió lakost számláló államban.

A konferencia harmadik, *Tudásalapú gazdaság, kreatív ipar* szekciójának előadásaiból a lokális, térségi szemlélet hangsúlyozása vonható le általános konzekvenciaként. Földünk népessége folyamatosan nő, ami már az eltartóképesség kapcsán vet fel problémákat, másrésről a populáció növekedésével arányosan nő az energiafogyasztás és az energiaszükséglet is, ami szintén a korlátozott források kapcsán okoz gondot. Vannak azonban megoldási alternatívák, mint például a megújuló energiaforrások alkalmazása. Magyarország lehetőségeit felmérve megvalósítható lenne a jövőben egy 30% megújuló, 60% fosszilis, 10% atomenergia-eloszlású felhasználási szerkezet. A megújuló, nagyrészt helyben előállított energia fogyasztókhöz juttatása még olcsóbb is lehet, mint a fosszilis energiaforrásoké, ezért azok használatának ösztönzésére volna szükség. Ezzel csak az a probléma, hogy a rendelkezésre álló tudás, ismeretanyag nem jut el a vidéki lakossághoz, az átlagemberek szintjére, így hasznosulása sem valósulhat meg. A meglévő globális szemlélet mellett erősíteni kell a regionális-lokális szemléletet is a perifériális kistérségek felzárkóztatása érdekében.

A *Kultúra és regionális fejlődés* szekció felvezető előadásából többek között megtudhattuk, hogy a „kulturális iránytű” nem más, mint a helyes út megtalálásának eszköze, egy kulturális stratégia, amely a miért, honnan, hová, hogyan, kivel, mit kérdésekre adja meg a választ. Jelenleg egyre jobban felértékelődik a kultúra az értéknövelő szerepe miatt, azonban a kulturális kínálat folyamatos növekedésével választásaink tudatossága, értékítéletünk tompul. A stratégia célja többek között annak kikényszerítése, hogy a regionális és állami politika a jövőben egyértelműen kultúraápoló és -támogató politikát folytasson. Hazánk kultúrafogyasztás-térképére nézve azt láthatjuk, hogy a Dunántúl és a fejlesztési központok (kivéve Miskolc és Debrecen) kulturális fejlettsége a legnagyobb, míg a sereghajtók Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék. A kulturálisan elmaradott megyék, országrészek (LHH-térségek) legnagyobb problémája nem a kulturális lemaradás, hanem mindinkább a nagy munkanélküliség, a szegénység.

A vándorgyűlés alkalmával döntés született arról, hogy a társaság IX. vándorgyűlése 2011 őszén második alkalommal a határon túl, Szlovákiában, a komáromi Selye János Egyetemen kerül megrendezésre, témája „A vizek szerepe a területi fejlődésben – A Duna és a Tisza térségeinek fejlődési problémái és fejlesztési lehetőségei” lesz.

Jegyzet

- 1 Részletesen lásd Kovács S. Zs. (2010): Beszámoló a Regional Studies Association 2010. évi nemzetközi konferenciájáról. *Tér és Társadalom*, 2., 147–151.